

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Xeferi Erostarbe Lazkano

*Oñati,
Gipuzkoa
(1933-2023)*

Aurkibidea

Biografia

Araotzen jaioa, 7 senidetan gazteena. Agerre Garaikua baserrira ezkondu zen. Oñatiko noka jasotzeko egindako elkarrizketa, auzoko beste hiru emakumerekin batera: [Bittori Goitia](#), [Enkarna Grisaleña](#) eta [Frantziska Erostarbe](#). Bittori aspaldi joan zen Oñatira bizitzera, eta elkarrekin hika egiteko ohitura galdu egin zuten.

Zintak

ONA-256

- **Proiektua:** Oñatiko noka: Ingo Xonau!
- **Elkarrizketatzailea(k):** Etxeberria, Idoia
- **Data:** 2019-02-14
- **Iraupena:** 61 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Lizeaga, Irati

ONA-257

- **Proiektua:** Oñatiko noka: Ingo Xonau!
- **Elkarrizketatzailea(k):** Etxeberria, Idoia
- **Data:** 2019-02-14
- **Iraupena:** 76 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Agirrebeña, Aintzane

ONA-303

- **Proiektua:** Arantzazu Sagarzazuren fonoteka
- **Elkarrizketatzailea(k):** Lizarralde, Ander - Sagarzazu Sacristan, Arantzazu
- **Data:** 2014-09-01
- **Iraupena:** 122 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Emalea:** Sagarzazu Sacristan, Arantzazu

Pasarteak

1. Eskolan ere hika

- **Erref:** ONA-256/015
- **Iraupena:** 0:01:34. **Hasi:** 00:21:46. **Bukatu:** 00:23:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Tratamenduak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Euskara » Tratamenduak » Hitanoari buruz

Laburpena:

Gurasoek Xeferiri eta haren senideei zuka hitz egiten zieten. Anai-arreba zaharrenei ere zu egiten zieten azken hiru ahizpa gazteenek, baina euren artean hika egiten dute. Lagunekin beti erabili izan du hika, eskolan bertan.

2. Baserrietan hika gehiago

- **Erref:** ONA-256/017
- **Iraupena:** 0:02:46. **Hasi:** 00:23:36. **Bukatu:** 00:26:22
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Euskara eta politika
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Baserria vs. Kalea
- Euskara » Euskararen egoera
- Euskara » Tratamenduak
- Euskara » Tratamenduak » Hitanoari buruz

Laburpena:

Euren aurrekoek gurasoei berorika hitz egiten zieten, baita aitajaunari eta amandreari ere. Araotzen normalena zen kalean hika egitea. Gaur egun asko nabaritzen da euskararen kalearen eragina. Hika baserritarrek hobeto gorde dute.

3. Euskararen galera Oñatin

- **Erref:** ONA-256/019
- **Iraupena:** 0:03:34. **Hasi:** 00:28:35. **Bukatu:** 00:32:09
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Euskara eta politika
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Euskara » Euskararen egoera
- Euskara » Tratamenduak
- Euskara » Beste hizkuntzak eta hizkerak

Laburpena:

<p>Frankismo garaian euskaraz hitz egiteko ohitura asko galdu zen Oñatin, gaztelania inposatu baitzuten. Euskara baserritarren kontua balitz bezala ikusten zen gizartean, eta Araozgoei burla egiten zitzairen baserritarrak eta euskaldunak izateagatik. Eskolan, gainera, dena gaztelaniaz egiten zen. Gaztelaniarik ez jakitea lotsaz bizi zuten. Oñatiko hitanoa.</p>

4. Euskaraz hi, zu eta berori

- **Erref:** ONA-256/021
- **Iraupena:** 0:01:20. **Hasi:** 00:34:48. **Bukatu:** 00:36:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak
- Euskara » Tratamenduak
- Euskara » Tratamenduak » Berorika
- Euskara » Tratamenduak » Hitanoari buruz

Laburpena:

Euskaraz hiru forma bereizten ziren, baina zuka hitz egitea errespetuz hitz egitearen modukoa zen. Gaur egun adineko jendeari 'usted' esaten zaio gaztelaniaz.

5. Zeini hika eta zeini zuka?

- **Erref:** ONA-256/023
- **Iraupena:** 0:02:52. **Hasi:** 00:36:18. **Bukatu:** 00:39:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Tratamenduak
- Euskara » Tratamenduak » Hitanoari buruz

Laburpena:

<p>Ezezagunei ez diete sekula hika egiten, ezta oso umeak direnei ere. Oso eremu txikian erabiltzen da. Kaleko lagunekin zuka. Oñatiko hitanoa.</p>

6. Hika egiteko, maiz elkar ikusi behar

- **Erref:** ONA-256/025
- **Iraupena:** 0:01:47. **Hasi:** 00:41:21. **Bukatu:** 00:43:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Euskara eta politika
- Euskara » Euskararen egoera
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Ikastolak
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren jarrera
- Euskara » Tratamenduak
- Euskara » Tratamenduak » Hitanoari buruz

Laburpena:

Euren artean euskaraz egin dute beti, baina denbora asko bada elkar ikusi ez dutela, zukara pasatzen dira nahigabe. Erdaraz hitz egiten hasi zen jendea Oñatin Frankismo garaian. Enkarna gerraurreko ikastolara joan zen, baita bere anai-arrebak ere, Koruetako Don Genarorekin.

7. "Emakumeak aurrera egiteko erdaraz jakin behar izan du"

- **Erref:** ONA-256/027
- **Iraupena:** 0:01:29. **Hasi:** 00:47:44. **Bukatu:** 00:49:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Tratamenduak
- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna
- Politika » Gerra aurea » 1931-1936: II. Errepublikak
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Euskara » Tratamenduak » Hitanoari buruz

Laburpena:

<p>Hika mutilen artean gehiago mantendu da nesken artean baino. Gizonek etxetik kanpo aisialdi gune gehiago izan dituzte, bekakua zen lehen emakumea tabernara joatea.</p>

8. Ezezagunei hika egitea, lotsagabekeria

- **Erref:** ONA-256/029
- **Iraupena:** 0:00:46. **Hasi:** 00:50:05. **Bukatu:** 00:50:51
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Tratamenduak
- Euskara » Tratamenduak » Hitanoari buruz

Laburpena:

Konfiantza izatea, lagunak izatea... beharrezkoa dira hika erabiltzeko. Euren aurreko emakumeek beti hika egiten zuten.

9. Hika, etxekoen modukoei

- **Erref:** ONA-256/030
- **Iraupena:** 0:01:34. **Hasi:** 00:50:51. **Bukatu:** 00:52:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Tratamenduak
- Euskara » Tratamenduak » Hitanoari buruz

Laburpena:

Hika ez zaio edonori egiten, beste konplizitate bat sortzen da hika egiten denarekin. Etxekoen modukoak direnei egiten zaie.

10. Mutikoei errazago egiten diete hika

- **Erref:** ONA-256/032
- **Iraupena:** 0:00:41. **Hasi:** 00:52:42. **Bukatu:** 00:53:23
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Tratamenduak
- Euskara » Tratamenduak » Hitanoari buruz

Laburpena:

Hika zakarra dela askotan entzun dute, baina bestetik, konfiantza handia ematen du. Enkarnak mutilei errazago egiten die hika neskei baino.

11. Umeei zuka, gero hika

- **Erref:** ONA-256/034
- **Iraupena:** 0:00:31. **Hasi:** 00:56:32. **Bukatu:** 00:57:03
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Tratamenduak
- Euskara » Tratamenduak » Hitanoari buruz

Laburpena:

Garai batean hika gehiago erabiltzen bazen ere, ume txikiei ez zietzaiei hika egiten. Behin 8-9 urte betetzean, zukatik hikara pasatzen ziren automatikoki.

12. Txorizotxo eguna nola ospatzen zuten

- **Erref:** ONA-257/003
- **Iraupena:** 0:01:55. **Hasi:** 00:01:57. **Bukatu:** 00:03:52
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » Inauteriak

Laburpena:

Umetan Txorizotxo eguna nola ospatzen zuten kontatzen du Bittorik. Basora joan, txorizoa makilan sartu eta sutan erre ostean, jan egiten zuten. Mendi guztia su txikiz beteta ikusten zen. Umeek eskolan jai izaten zuten.

13. Arropak garbitzeko prozesua

- **Erref:** ONA-257/005
- **Iraupena:** 0:02:40. **Hasi:** 00:05:49. **Bukatu:** 00:08:29
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa garbitzea

Laburpena:

Garai batean arropak garbitzeko, xaboia eman eta ontzi handi batean ipintzen ziren. Gainean trapu bat ipini eta sutako hautsa botatzen zen eta haren gainetik ur irakina. Erramua ere botatzen zuten, usain gozoa emateko. Garai bateko harizko arropak. Bittorik errekan arropa nola jotzen zuten azaltzen du. Besteek garbitokia zuten arropak astintzeko. Orain garbitokia berritu egin dutela dio Enkarnak, nahiz eta erabili ez.

14. Sutako hautsa, arropak eta ontziak garbitzeko

- **Erref:** ONA-257/006
- **Iraupena:** 0:01:31. **Hasi:** 00:08:29. **Bukatu:** 00:10:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa garbitzea

Laburpena:

Gazteak zirenean arropa sasi gainean esekitzen zen, sikatzeko. Sutako hautsak oso ondo garbitzen zituen arropak, baita ume txikiei jartzen zitzaizkien zapiak edo hilerokoarekin zikindutakoak ere. Sukaldeko ontziak garbitzeko eta distira emateko ere erabiltzen zen. Sukaldean nola jartzen ziren tapak zintzilik.

15. Emakume baserritarra lan eta lan

- **Erref:** ONA-257/008
- **Iraupena:** 0:02:27. **Hasi:** 00:10:43. **Bukatu:** 00:13:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak
- Baserria » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Auzoak

Laburpena:

Ezkonduta eta gero lan ugari: etxeko lanez gain, umeak zaindu behar. Baserriko emakumeek ez zuten izaten ezertarako astirik. Gizonak askoz libreago ibiltzen ziren; neguan Mantxuenera joaten zirela jokora dio Enkarnak, andreak etxean lanean utzita. Gizonak lantegietan lanean hasi zirenean, etxera diru apur bat ekartzen zutelako, gustura. Ugaztegiara ere joaten ziren jokora gizonak. Han Araotzen baino giro hobea egoten zela diote.

16. Bittori, haize motak bereizten abila

- **Erref:** ONA-257/009
- **Iraupena:** 0:01:55. **Hasi:** 00:13:10. **Bukatu:** 00:15:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Natura » Flora
- Natura » Meteorologia

Laburpena:

Bittoriren senarra ehiztaria zen eta andreari esaten zion goizean goiz jaiki eta haizea nondik zetorren begiratzeko. Oraindik ere "haizeari igartzen" ona dela dio Bittorik. Haize klaseak: "nafar-hegoia", "amillana", "gastel-hegoia", "gorbeixanua"... Zuhaitz motak ere ondo ezagutzen dituztela diote.

17. Etxean egindako aulkiak

- **Erref:** ONA-257/010
- **Iraupena:** 0:01:14. **Hasi:** 00:15:05. **Bukatu:** 00:16:19
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Mendiaren aprobetxamendua
- Lanbideak » Antzinako lanbideak » Artisauak

Laburpena:

Enkarnaren senarrak gereziondo egur ugari omen zuen ganbaran gordeta,

erretiroa hartzen zuenean, altzariak egiteko. Sukaldeko aulki ugari hark eginak direla dio. Bittorik zumitzarekin aulkien ipurdiak nola egiten zituen azaltzen du.

18. Lehen arropa konpontzen eta gaur egun nahita apurtzen

- **Erref:** ONA-257/011
- **Iraupena:** 0:01:48. **Hasi:** 00:16:19. **Bukatu:** 00:18:07
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Iritziak » Antzinako bizimoduari buruzkoak
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Apaintzea

Laburpena:

Neguan denbora gehixeago izaten zuten eta beti zerbait egiten aritzen ziren. Izara zaharrei buelta eman eta nola josten zituzten. Apurtutako prakak josten ibiltzen ziren sarri eta, horregatik, ez dute gustuko gaur egun prakak apurtuta eramateko dagoen moda. Tatuajeak eta sudurreko eraztuna ere ez dituzte gustuko. Garai batean idiskoari jartzen zitzaion muturrean eraztuna, mendean hartu ahal izateko.

19. Mutikoek abadeari itzultako ordaina

- **Erref:** ONA-257/014
- **Iraupena:** 0:02:55. **Hasi:** 00:19:24. **Bukatu:** 00:22:19
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizkizunak eta otoitzak
- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizarekin lotutako pertsonak

Laburpena:

Bittorik Enkarnaren anaiaren inguruko pasadizo bat kontatzen du. Behin abadeak mutikoei merienda emango ziela agindu zien, egurrak sartzearen truke, baina ez zuen hitza bete. Gero, mezatan mutikoek abadeari egin ziotena.

20. Elizaren eta abadeen indarra; aldaketa Gabilondo abadearekin

- **Erref:** ONA-257/015
- **Iraupena:** 0:03:20. **Hasi:** 00:22:19. **Bukatu:** 00:25:39
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Kongregazioak
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizarekin lotutako pertsonak

Laburpena:

Garai batean dena zen bekatu. Dantza egiten zuten neskak kongregaziotik botatzen zituzten. Denak egoten ziren kongregazioetan sartuta. Behin "Markesaren alaba" abesten ari zirelako elizpetik bidali zituztela dio Bittorik. Orduko abadeak; gazteak ziren eta ezin zutela eraman besteak ondo pasatzen ikustea uste dute. Abadeei ere ezkontzeko aukera eman beharko zitzaizela pentsatzen dute. Gabilondo abadeak ekarri zuen aldaketa herrira.

21. Aste Santuan eliza zaintzen, deabrua etor ez zedin

- **Erref:** ONA-257/016
- **Iraupena:** 0:01:15. **Hasi:** 00:25:39. **Bukatu:** 00:26:54
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Erlijioa » Ohiturak eta bizimodua » Eliza giroko ospakizunak » Aste Santua
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra

Laburpena:

Aste Santuetako ohiturak. Gau eta egun elizan egoten ziren, txandaka, zaintzen, deabrua etor ez zedin. Ordu erdi belauniko eta ordu erdi eserita. Emakumeak egunez eta gizonezkoak gauez. Elizak indar handia zuen.

22. Emakumeentzat ez zen lanik falta baserrian

- **Erref:** ONA-257/018
- **Iraupena:** 0:04:14. **Hasi:** 00:27:20. **Bukatu:** 00:31:34
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak
- Baserria » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua

Laburpena:

Emakumezkoen eta gizonezkoen lanak baserrian. Neguan neskak josten ikastera edo jatekoa prestatzen ikastera joaten ziren. Asko neskame joaten ziren gero. Mutilak neguan etxean eta, bestela, basoan ikazkintzan asko. Orbela batzen, ira ebakitzen, gurdia kargatzen... zer lan egiten zituzten. Negua hobeto pasatzen zuten baserrian, baina emakumeek beti aurkitzen zuten lanen bat egiteko: haria egin, umeentzat arropa josi...

23. Emakumeak prakak janzteak bekatu

- **Erref:** ONA-257/020
- **Iraupena:** 0:02:28. **Hasi:** 00:31:42. **Bukatu:** 00:34:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizarekin lotutako pertsonak

Laburpena:

Emakumeek ez zuten prakarik jantzten. Enkarnaren koinata senide moja bisitatzen joan zen prakak jantzita eta moja asko asalatu zen. Xefarik, berriz, San Blasak bedeinkatzen elizara bonbatxoak jantzita joan zen ezagun bati abadeak nola kargu hartu zion kontatzen du. Etxeko gizonen prakak jantzten zituzten, baserriko lanetarako edo eguraldi txarragatik behar izanez gero.

24. Lehenengo garbigailuak

- **Erref:** ONA-257/024
- **Iraupena:** 0:02:17. **Hasi:** 00:39:13. **Bukatu:** 00:41:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Berrikuntzak » Aparatuak, objektuak
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa garbitzea

Laburpena:

Garbigailua lagun ona dela diote. Enkarnak izan zuen lehenengo garbigailua Otsein markakoa zen eta ura bota behar izaten zitzaion, arropa astintzeko. Gaur egun jada arropa erdi-sikatuta irteten da. Kanean lehenago hasi omen ziren garbigailuak baserrietan baino. Aurretik arropak astintzera erredera joaten zirela dio Bittorik.

25. Neskei etxera lagundu ostean, mutilak berriz tabernara

- **Erref:** ONA-257/026
- **Iraupena:** 0:03:10. **Hasi:** 00:41:52. **Bukatu:** 00:45:02
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » Erromeriak
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Auzoak
- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna

Laburpena:

Garai batean emakumeak tabernan sartzea bekatua zen eta eurak kanpoan geratzen ziren, gizonak tabernara sartutakoan. Dantzan egitearren, mutilek ordaindu egin behar izaten zuten. Ez zuten diru askorik izaten. Araotzen "faborez" eskatzen zieten mutilek neskei, dantza egiteko. Neskei etxera lagundu eta gero, mutilak tabernara itzultzen ziren. Ugaztegitarrak nondik bueltan joaten ziren etxera.

26. Mutilak iluntze aldera hasten ziren dantzan

- **Erref:** ONA-257/038
- **Iraupena:** 0:01:30. **Hasi:** 01:00:23. **Bukatu:** 01:01:53
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » Erromeriak

Laburpena:

Neskak elkarrekin irteten ziren dantzara eta mutilak izkinatik begira. Iluntze aldera hasten ei ziren dantzan mutilak. Teofilotxo soinu-jotzailea. Mutilek ordaindu egin behar izaten zuten dantza egiteagatik; neskak debalde.

27. Iluntzean, gustuko mutilak etxera laguntzeko zain

- **Erref:** ONA-257/040
- **Iraupena:** 0:01:12. **Hasi:** 01:02:13. **Bukatu:** 01:03:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Bikote kontuak » Ligatzea
- Aisia » Jai-giroa » Erromeriak

Laburpena:

Dantzan egiteko mutilek neskei "faborez" eskatzearena Araozko kontua omen zen. Neskak iluntzean zain egoten ziren, ea gustuko mutila etorriko ote zen etxera laguntzeko. Gustuko mutilaren arreta erakartzeko egiten zituztenak.

28. Elizako sermoi gogorrak; dotrina

- **Erref:** ONA-257/044
- **Iraupena:** 0:02:01. **Hasi:** 01:07:44. **Bukatu:** 01:09:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Zigorak
- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Sexua
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Dotrina
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra

Laburpena:

Ezkondutik aurretik sexu-harremanak izatea ez zen errespetuzkoa. Ukitu txiki batzuekin konformatzen zirela dio Bittorik. Mendean hartuta zeuzkatela dio Xeberik, elizan sekulako sermoiak botatzen zizkieten eta. Dotrina euskaraz ikasten zuten elizan eta eskolan gatzelaniaz. Behin maistrak bazkaltzera joan gabe zigortu zituenean gertatutakoa.

29. Hika egiteko ohitura; hikaren etorkizuna

- **Erref:** ONA-257/046
- **Iraupena:** 0:01:12. **Hasi:** 01:10:33. **Bukatu:** 01:11:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Tratamenduak
- Euskara » Tratamenduak » Hitanoari buruz

Laburpena:

<p>Norbaitekin hika edo zuka hitz egiteko ohitura aldatzea zaila da. Gatzetxoek hika ikasiko ote duten komentatzen. Hika ia galduta egon dela diote.</p>

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkarte

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com